

MILLIY VA XORIJIY DAVLATLAR QONUNCHILIGIDA DAVLAT FUQAROLIK XIZMATI TUSHUNCHASINING MOHIYATI

Jaxongir Bobobekov,

Jizzax davlat pedagogika universiteti Ta'lim muassasalari
boshqaruvi yo'nalishi 2-bosqich magistranti

Annotatsiya

Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida davlat xizmati faoliyatlarida amalga oshirilayotgan islohatlar, uning zamirida qabul qilingan me'yoriy hujjatlar asosida Davlat xizmati, Davlat fuqarolik xizmati tushunchalarining mohiyati, yurtimizdagi mavjud holat, o'zgarishlar hamda xorijiy davlatlar davlat xizmati munosabatlarining qonuniy asoslari yoritilgan. Bugungi kun xorij tajribasi chuqur qiyosiy tahlil etilgan. Maqola mohiyatini ochishda ushbu sohaga tegishli Prezident Farmoni, Qonun hamda maqolalardan unumli foydalanilgan.

Kalit so'zlar. Davlat xizmati, Davlat fuqarolik xizmati, kadrlar siyosati, davlat xizmatini rivojlantirish agentligi, davlat fuqarolik xizmatining asosiy prinsiplari, maxsus xizmat,

Ma'limki, O'zbekiston yangi taraqqiyot bosqichiga o'tar ekan, jamiyatimizning barcha jabhalari samaradorligini oshirishga qaratilgan keng ko'lamli islohatlar davri boshlanganligini ko'rishimiz mumkin. Jumladan, davlat xizmati faoliyatini olishimiz mumkin. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 3 oktabrdagi "O'zbekiston Respublikasida kadrlar siyosati va davlat fuqarolik xizmati tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5843-sonli Farmoni¹ hamda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 3 oktabrdagi "O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi davlat xizmatini rivojlantirish agentligi faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4472-sonli Qarorining qabul qilinishi davlat fuqarolik xizmatini tashkil etishning tashkiliy-huquqiy asoslarini belgilab berdi.²

Shu asoslardan kelib chiqib O'zbekiston Respublikasida kadrlar siyosatini va davlat fuqarolik xizmati tizimini tubdan takomillashtirishga oid birinchi navbatdagi chora-tadbirlar dasturida O'zbekiston Respublikasining "Davlat fuqarolik xizmati to'g'risida"gi Qonuni loyihasini xorijiy ekspertlarning tavsiyalari va keng jamoatchilik fikrini inobatga olgan holda takomillashtirish orqali O'zbekiston Respublikasida davlat fuqarolik xizmatining asosiy tushunchalari, reglamentlari va kafolatlarini qonun bilan mustahkamlash vazifasi qo'yildi. Shu asosda O'zbekiston Respublikasining «Davlat fuqarolik xizmati to'g'risida»gi Qonuni

¹ "O'zbekiston Respublikasida kadrlar siyosati va davlat fuqarolik xizmati tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" PF-5843-son 03.10.2019 <http://lex.uz/docs/4549998>

² <https://zamin.uz/uz/jamiyat/75346-davlat-fuqarolik-xizmati-davlat-xizmatining-bir-turi-sifatida.html>

loyihasi ishlab chiqildi va jamoatchilik muhokamasiga qo'yildi hamda shu bosqichlardan so'ng 2022 yilning 8 avgustida qabul qilindi.

Hammamizga ma'lumki, uzoq yillardan beri "Davlat xizmati to'g'risida"gi qonunni qabul qilish dolzarb masala bo'lib kelayotgan edi. Davlat xizmatining umumiy jihatlarini, asoslarini, uning turlarini, tashkiliy-huquqiy mexanizmini, uni o'tash tartibini, shuningdek davlat xizmatchisining huquqiy maqomini belgilab beruvchi yagona qonunning yo'qligi ko'p muammolar keltirib chiqarayotgan edi.

Davlatning taraqqiy etishi eng, avvalo davlat xizmatini to'g'ri tashkil etishga, bog'liqdir, deb ta'kidlaydi TDYUU, Davlat huquqi va boshqaruvi kafedrasining kata o'qituvchisi F.B.Isayev.

Davlat organlarining samarali faoliyat olib borishi ko'p jihatdan bu qonunning qabul qilinishini taqozo etadi. Huquqshunos olim Ye.V.Oxotskiy aytganidek, "Davlat xizmatchilari, ularning intilishi va qiziqishlari qanday bo'lsa, davlat ham shunday taraqqiy etadi".³

Shu sababidan ham mazkur qonunda jamiyatimiz va davlatimizni davlat xizmati sohasida tartibga solinish kerak bo'lgan, anchadan beri bir tizimga tushmagan masalalar atroflicha tartibga solindi desak, mubolag'a bo'lmaydi.

Ushbu qonunda davlat fuqarolik xizmatining asosiy prinsiplari belgilanib, jumladan:

- davlat fuqarolik xizmati tizimining yagonaligi va barqarorligi;
- qonuniylik;
- adolatlilik;
- xalqqa xizmat qilish;
- davlat organlarining va mansabdor shaxslarning jamiyat hamda fuqarolar oldida mas'ulligi;
- inson huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarining ustuvorligi;
- ochiqlik va shaffoflik;
- xolislik, professionallik va kompetentlik;
- davlat fuqarolik xizmatiga kirishda O'zbekiston Respublikasi fuqarolarning teng huquqliligi;
- davlat fuqarolik xizmatchilarining huquqiy va ijtimoiy jihatdan himoya qilinishi 4 kafolatlanib qo'yildi.

Shu o'rinda savol tug'iladi, juda ko'p uchraydigan Davlat xizmati va Davlat fuqarolik xizmati nima, ikkisi bir tushunchami, yoki bir-biridan farqli tomonlari bormi, jahon tajribasida bu ikki tushunchaning mohiyati qanday? Yuqorida ta'kidlab o'tganimizdek, 2019 yil 3 oktyabrda qabul qilingan Davlat rahbarimizning "O'zbekiston Respublikasida kadrlar siyosati va davlat fuqarolik xizmati tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmonida davlat xizmatining davlat fuqarolik va maxsus (huquqni muhofaza qiluvchi organlardagi xizmat va qurolli kuchlardagi harbiy xizmat) xizmat turlari ko'rsatib o'tilgan. 5

³ <https://zamin.uz/uz/jamiyat/75346-davlat-fuqarolik-xizmati-davlat-xizmatining-bir-turi-sifatida.html>

⁴ <https://lex.uz/uz/docs/-6145972> "Davlat fuqarolik xizmati to'g'risida" O'zbekiston Respublikasi Qonuni. 2022 yil

⁵ <https://aniq.uz/uz/yangiliklar/davlat-fuqarolik-xizmati-yangi-bosqichda> Sherzod Zulfikorov, O'zbekiston Respublikasi

Jamoat xafsizligi universiteti professori Sherzod Zulfiqorovning fikricha, Umuman, davlat fuqarolik xizmati-davlat xizmatining bir turi bo'lib, O'zbekiston fuqarolarining davlat fuqarolik xizmati lavozimlaridagi davlat organlari vakolatlari amalga oshirilishini ta'minlashga doir haq to'lanadigan kasbiy faoliyatini anglatadi.

Soddalashtirsak, bu o'rinda fuqarolarning davlat boshqaruvi organlari va tashkilotlardagi xizmat faoliyati nazarda tutilmoqda. Bundan kelib chiqadiki, mamlakatimizda "davlat fuqarolik xizmati" va "davlat xizmati" alohida tushunchalar sifatida belgilab qo'yilgan.

Ya'ni, V.M.Manoxin, fikricha, davlat xizmati – bu davlat organlarini va boshqa tashkilotlarini tashkil etish va huquqiy tartibga solish bo'yicha davlat faoliyatining bir bo'lagi hisoblanadi, davlat organlari va tashkilotlarining faoliyati esa davlat oldida turgan vazifa va funksiyalarni amalga oshirishga qaratiladi. 6

Davlat xizmati – bu davlatga xizmat qilish, ya'ni uning talabi bilan ma'lum bir pul mukofoti evaziga davlat organida davlat oldida turgan vazifa va funksiyalarni amalga oshirish bo'yicha bo'ladigan faoliyatidir. Ushbu tushuncha yuridik adabiyotlarda keng va tor doirada ko'rib chiqilgan. Masalan, A.P.Alexin va Yu.M.Kozlov davlat xizmati tushunchasiga to'xtalib, keng ma'noda davlat xizmatining davlat xizmatchilari tomonidan davlat organlari, muassasalari va korxonalarida, tor ma'noda esa, faqatgina davlat organlarida amalga oshirilishini ko'rsatib o'tadilar.7

Ikki tushuncha mohiyatini to'liq ochish uchun xorij tajribasiga nazar solish lozim. Albatta, bu ikki tushuncha qonun doirasida aniq belgilangan bo'lishi kerak. Chunki har bir davlatda o'zining xususiyatlaridan (davlat va ma'muriy-hududiy tuzilishi, qonunchiligi, davlat hokimiyati va boshqaruvi va h.k.lardan) kelib chiqib davlat-xizmat munosabatlarini tartibga solishga qaratilgan qonunlar qabul qilingan.

Jumladan, Rossiya Federatsiyasida 1995 yil 5 iyulda «Rossiya Federatsiyasida davlat xizmatining asoslari to'g'risida»gi Qonuni qabul qilingan. Ushbu qonunning 2-moddasida, davlat xizmati – davlat organlari vakolatlarini ta'minlash bo'yicha olib boriladigan professional faoliyat sifatida ta'riflangan.

Rossiya Federatsiyasining «Rossiya Federatsiyasida davlat xizmatining asoslari to'g'risida»gi Qonuniga asosan Davlat xizmati tizimini:

- davlat fuqarolik xizmati,
- harbiy xizmat va
- huquqni muhofaza qilish organlarida amalga oshiriladigan xizmat tashkil etadi. 8

Shuningdek, Belarus Respublikasining 2003 yil 14 iyunda qabul qilingan «Belarus Respublikasida davlat xizmati to'g'risida»gi Qonunning 2-moddasiga binoan, davlat xizmati deganda davlat mansabini egallab turgan holda davlat-hokimiyat vakolatlarini bevosita

⁶ E.T. Xojiev, G.S. Ismailova, M.A. Raximova "Davlat xizmati" O'quv qo'llanma Toshkent - 2015

⁷ Shu manba

⁸ E.T. Xojiev, G.S. Ismailova, M.A. Raximova "Davlat xizmati" O'quv qo'llanma Toshkent - 2015

amalga oshirishga va (yoki) davlat organlari funksiyalari bajarilishini ta'minlashga qaratilgan professional faoliyat tushuniladi.⁹

Qozog'iston Respublikasining 1999 yil 23 iyulda qabul qilingan «Davlat xizmati to'g'risida»gi Qonunining 1-moddasida davlat xizmati – davlat hokimiyatining vazifalari va funksiyalarini amalga oshirishga qaratilgan mansab vakolatlarini bajarish bo'yicha davlat organlaridagi davlat xizmatchilarining faoliyatidir.

Qirg'iziston Respublikasining 2004 yil 11 avgustda qabul qilingan “Davlat xizmati to'g'risida”gi Qonuniga binoan, davlat xizmati – davlat xizmatchilarining davlat organlarida professional asosda amalga oshiriladigan hamda Konstitutsiya va boshqa normativ hujjatlar bilan belgilab berilgan hokimiyat vazifalari, funksiyalari va vakolatlarini bajarishga qaratilgan faoliyatdir. 10

Ushbu xorijiy davlatlar qonun hujjatlari mazmunidan kelib chiqadigan bo'lsak, ayrim davlatlarning qonunchiligi davlat xizmatini aynan davlat organida ma'lum bir mansabni egallab turgan shaxs tomonidan davlat (davlat organlari) vazifa va funkciyalarini amalga oshirishga qaratilgan professional faoliyat sifatida belgilab berganligini ko'rishimiz mumkin. Yurtimizda qabul qilingan “Davlat fuqarolik xizmati to'g'risidagi” qonun mohiyatidan kelib chiqsak Davlat fuqarolik xizmati Davlat xizmatining bir sohasi bo'lib, Davlat fuqarolik xizmati lavozimlarining davlat reyestriga kiritilgan lavozimlardagi davlat fuqarolik xizmatchilarining faoliyatiga nisbatan tatbiq etiladi.

Ma'lumki ushbu Qonunning maqsadi davlat fuqarolik xizmati sohasidagi munosabatlarni tartibga solishdan iborat.¹¹

Xulosa o'rnida shuni aytish lozimki, Davlat fuqarolik xizmati va Davlat xizmati tushunchalari bir tushuncha emas, balki Davlat fuqarolik xizmati Davlat xizmati tushunchasining ichiga kiruvchi, Davlat xizmati munosabatlari tizimida o'z o'rniga ega bo'lgan xizmat turidir.

Shu kungacha yurtimizda Davlat fuqarolik xizmati munosabatlarini tartibga soluvchi huquqiy asos yo'q edi. Hamda ushbu doiradagi barcha munosabatlar qonunchilikdagi yaqinroq me'yoriy hujjatlar bilan tartibga solinardi. “Davlat fuqarolik xizmati to'g'risidagi” qonunning imzolanishi mavjud muammolarni hal etib, tizimning to'liq isloh etilishiga asos bo'lyapti.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. “O'zbekiston Respublikasida kadrlar siyosati va davlat fuqarolik xizmati tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida” PF-5843-son 03.10.2019 <http://lex.uz/docs/4549998>
2. <https://zamin.uz/uz/jamiyat/75346-davlat-fuqarolik-xizmati-davlat-xizmatining-bir-turi-sifatida.html>

⁹ Shu manba

¹⁰ E.T. Xojiev, G.S. Ismailova, M.A. Raximova “Davlat xizmati” O'quv qo'llanma Toshkent - 2015

¹¹ <https://lex.uz/uz/docs/-6145972> “Davlat fuqarolik xizmati to'g'risida” O'zbekiston Respublikasi Qonuni. 2022 yil

3. <https://lex.uz/uz/docs/-6145972> “Davlat fuqarolik xizmati to’g’risida” O’zbekiston Respublikasi Qonuni. 2022 yil
4. <https://aniq.uz/uz/yangiliklar/davlat-fuqarolik-xizmati-yangi-bosqichda> Sherzod Zulfiqorov, O’zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti professori, ekspert guruhi a’zosi
5. E.T. Xojiev, G.S. Ismailova, M.A. Raximova “Davlat xizmati” O’quv qo’llanma Toshkent - 2015

